

νάναι ὁ κόσμος ποὺ βρίσκεται πίσω καὶ ἀπ' αὐτὴν ἀκόμα τὴν ἀνυπαρξία καὶ ὅπου δὲν ὑπάρχει οὔτε κανέρας γιὰ ν' ἀναπνεύσουν οἱ ἄπλοι καὶ καθημερινοὶ ἀνθρώποι σὰν καὶ σᾶς καὶ μένα ;

— Τὴ στιγμὴ ἐκείνη σημειώθηκε ἔνα μικρὸ ἐπεισόδιο. "Ενας κύριος πενηντατεσσάρων ἔτῶν, διακόπτοντας τὸν παράξενο τύπο ποὺ ὄνομάζει τὸν ἑαυτό του Ζαρατούστρα, τοῦ λέει : Ποιός σᾶς εἶπε, κύριε, ὅτι εἴμαι ἀνθρώπος ἄπλος καὶ καθημερινός ; 'Εσεῖς μπορεῖ νὰ λέτε ὅτι θέλετε γιὰ τὸν ἑαυτό σας, τὸν προγούμενο ἥ τὸν τωρινό· δὲν ἔχετε, ὅμως, τὸ δικαίωμα νὰ μιλᾶτε γιὰ μένα. 'Εγὼ δὲν εἴμαι διόλου ἄπλος· ἔχω πλῆθος συμπλέγματα. Καὶ δὲν εἴμαι διόλου καθημερινός· ἀνήκω στὸν αἰώνα καὶ ὅχι στὴν κάθε μέρα ποὺ περνάει.

— Ποιός εἶστε, κύριε ; — τὸν ρωτάει ὁ Ζαρατούστρας· μὲ συγχωρεῖτε ἂν δὲν κατάλαβα ἀμέσως ὅτι ξεχωρίζετε ἀπ' ὅλους μας. "Έχετε τὴν καλωσύνη νὰ μοῦ πεῖτε ποιός εἶστε ;

— Εἴμαι ὁ βιογράφος τοῦ μέλλοντός σας, κύριε Ζαρατούστρα, τοῦ ἀπαντάει ἐκεῖνος· καὶ σκέπτομαι νὰ τιτλοφορήσω τὸ βιβλίο μου «Τὸ τέλος τοῦ Ζαρατούστρα». Είστε σύμφωνος μὲ τὸν τίτλο ;

— Μόλις πρόφερε τὰ λόγια αὐτὰ ὁ κύριος, ὅλοι ὅσοι βρίσκονταν στὸ βιβλιοπωλεῖο, πελάτες καὶ ὑπάλληλοι, ξέσπασαν σὲ σπασμαδικὰ γέλια. 'Ανεξακρίβωτο ἔμεινε ἂν ὁ κύριος ἔπαιξε μιὰ φάρσα εἰς βάρος τοῦ παράξενου τύπου ποὺ ὄνομάζει τὸν ἑαυτό του Ζαρατούστρα ἥ ἂν εἶχε μιλήσει σοβαρά.

— 'Ο παράξενος τύπος κοίταξε γύρω του σαστισμένος, χλώμιασε, τὰ μάτια του βούρκωσαν ἀλλὰ κατάπιε ἀμέσως τὰ δάκρυά του, κατέβασε τὸ κεφάλι του καὶ ψιθυρίζοντας « μὲ συγχωρεῖτε, κύριοι », προχώρησε πρὸς τὴν ἔξοδο τοῦ βιβλιοπωλείου κ' ἔξαφανίστηκε.

Μὲ τὴν περιγραφὴ αὐτὴν, ποὺ ἔγινε σὲ μιὰν ἀπὸ τὶς πιὸ ἔγκυρες ἐφημερίδες, κέρδισε τὴ δόξα τῆς δημοσιότητας ὁ Ζαρατούστρας. 'Ο συντάκτης τῆς περιγραφῆς ἔκαμε τὴ διευκρίνιση ὅτι παρακολούθησε ὁ ἴδιος τὴ σκηνή. Καὶ ἡ περιγραφὴ δὲ μπῆκε, φυσικά, στὶς στῆλες ποὺ εἶναι ἀφιερωμένες στὴν εἰδησεογραφία, ἀλλὰ δημοσιεύθηκε ως χρονογράφημα.

βγῆκε ἀπὸ τὸ βιβλιοπωλεῖο, ἔριξε μερικὲς ματιὲς γύρω του ἀναζητώντας κάποιο σωσίβιο. Εἶχε τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ τὸν περίμενε ἀπόξω τὸ ἄγόρι τῶν δώδεκα ἐτῶν ποὺ τοῦ εἶχε φανεῖ τόσο χρήσιμο σὲ μιὰν ἄλλη δύσκολη ὥρα του. Τὸ ἄγόρι, ὅμως, δὲ φάνηκε πουθενά. Ἐγὼ ὁ ἴδιος, εἶπε μέσα του ὁ Ζαρατούστρας, τοῦ εἶπα νὰ γυρίσει σπίτι του καὶ νὰ μὴν ἐγκαταλείψει γιὰ χάρη δική μου τὸν πατέρα του καὶ τὴ μητέρα του, κ' ἔκαμα πολὺ καλὰ ποὺ δὲν τ' ἄφησα νὰ μὲ ἀκολουθήσει. Θὰ πονοῦσε ἡ ἀθώα του σκέψη παρακολουθώντας τὰ ὅσα παθαίνω.

Καὶ ὁ Ζαρατούστρας ἀπομακρύνθηκε μὲ κατεβασμένο τὸ κεφάλι, ἄλλα μὲ ὅρθια τὴν καρδιά του καὶ τὴ σκέψη του. Καὶ προχώρησε· ἐνῶ συνήθως προχωροῦσε ἀσκοπτα χωρὶς νὰ σκέπτεται ποῦ θὰ τὸν ἔβγαζε ὁ δρόμος, αὐτὴ τὴ φορὰ τὰ βήματά του εἶχαν ὄρισμένη κατεύθυνση. Ὁ Ζαρατούστρας αἰσθάνθηκε τὴν ἀνάγκη νὰ πάει στὸν ἥρεμο καὶ εἰρηνικὸν ὄρμίσκο ὅπου εἶχε κάμει ἄλλοτε τὴ γυνωριμιὰ τῶν τριῶν καλῶν ψαράδων.

Ἡ δευτροστοιχία ποὺ ὄδηγοῦσε ἔξω ἀπὸ τὴ μεγάλη πολιτεία, πρὸς τὴ θάλασσα, ἥταν τώρα ὀλόγυμνη· τὰ φύλλα ὅχι μόνον εἶχαν πέσει, ἄλλα εἶχαν φύγει· ποιὸς ξέρει ποῦ εἶχαν πάει κι' ἂν εἶχαν φτάσει στὸ σκοπό τους· τὰ εἶχε σκορπίσει ὁ ἄνεμος ὅπου τοὺς ἥταν γραφτὸν νὰ σκορπίσουν· καὶ μόνο τώρα ποὺ τὰ δέντρα ἥταν ὀλόγυμνα ἀναγνώρισε ὁ Ζαρατούστρας τὸ εἶδος τους. Ναί, εἶπε μέσα του, εἶναι πλατάνια· κάτι μοῦ λέει ὅτι τὰ πλατάνια εἶναι ἀπὸ σόῃ πιὸ παλαιὸ καὶ πιὸ εὔγενικὸ ἀπ' ὅλα τ' ἄλλα δέντρα· δὲν εἶναι μόνο πιὸ ὑπερήφανα, σεμνὰ ὑπερήφανα, ἄλλα ἔχουν καὶ φυσιογνωμίες — τώρα ποὺ τὰ φύλλα τους ἔπεσαν, διακρίνονται ἀκόμα καλύτερα — πιὸ σημαντικὲς καὶ πιὸ καλλιεργημένες. Τὰ κλαριά τους μοιάζουν σὰ νᾶχουν σηκώσει, χιλιάδες τώρα χρόνια, τὸ βάρος μεγάλων εὔθυνῶν. Ποιές μπορεῖ νᾶναι οἱ εὔθυνες τῶν δέντρων; "Ω, πόσο λίγα πράματα ξέρει ὁ ἄνθρωπος! Τὰ δέντρα κρύβουν μεγάλα μυστικὰ ποὺ κανένας δὲ θὰ μπορέσει νὰ τ' ἀποσπάσει ἀπὸ τὶς ρίζες τους.

Κ' ἐνῶ ἔκανε ὁ Ζαρατούστρας τὶς σκέψεις αὐτές, προχωροῦσε πρὸς τὴ θάλασσα. Ἡ μεγάλη κοσμικὴ πλάτη ὅπου εἶχε ἀρχίσει, ἐδῶ καὶ μερικοὺς μῆνες, τὰ κηρύγματά του, ἥταν τώρα μιὰ ἔρημη ἀμμουδιά. Ἔκανε κρύο· ὁ οὐρανὸς ἥταν συννεφιασμένος καὶ κάπου κάπου ἔπεφταν καὶ μερικὲς σταγόνες βροχῆς. Ὁ Ζαρατούστρας δὲν κρύωνε· ἡ σκέψη του ἥταν ζεστὴ καὶ τύλιγε τὸ σῶμα του σὰ

μιὰ φορεσιὰ ποὺ ἦταν κομμένη ἀπόλυτα στὰ μέτρα του. Ὁ Ζαρατούστρας εἶχε ὑπερνικήσει τὰ πικρὰ αἰσθήματα ποὺ τὸν κυρίεψαν στὸ βιβλιοπωλεῖο. Ἡ προσδοκία ποὺ τὸν κατεῖχε νὰ ξαναβρεῖ τοὺς τρεῖς καλοὺς ψαράδες τὸν ἔκανε αἰσιόδοξο.

Θὰ τοὺς πάρακαλέσω, εἶπε στὸν ἑαυτό του, νὰ μὲ ἀκολουθήσουν· ν' ἀπαρτίσουν τὴν πρώτη τριάδα τῶν μαθητῶν καὶ φίλων μου. Καὶ εἶμαι βέβαιος ὅτι θὰ μὲ ἀκολουθήσουν. Θὰ ἐγκαταλείψουν χωρὶς ἄλλο τὰ δίχτυα τους γιὰ νὰ μὲ βοηθήσουν νὰ ρίξουμε μαζὶ δίχτυα ποὺ πιάνουν ἀνθρώπους. Ναί, θὰ ψαρέψουμε μαζὶ ἀνθρώπους γιὰ νὰ τοὺς λυτρώσουμε. Δὲ μπορῶ μόνος μου νὰ ψαρέψω καὶ νὰ λυτρώσω ἀνθρώπους. Ὁ κόπος μου ἦταν ἃς τώρα μάταιος. Οἱ καλοὶ αὐτοὶ ψαράδες ἔχουν τὴν πεῖρα. Αὐτοὶ θὰ μοῦ δείξουν τὸν τρόπο καὶ μαζὶ τους μπορεῖ κάτι νὰ γίνει.

Τέτοια λόγια εἶπε Ὅ Ζαρατούστρας στὸν ἑαυτό του καὶ, πλησιάζοντας στὸν ἥρεμο καὶ εἰρηνικὸν ὄρμισκο, εἶδε δυό ψαρόβαρκες καὶ τρεῖς ἀνθρώπους στὴν ἀκτή. Ἡ καρδιά του χάρηκε καὶ προχώρησε μὲ βῆμα ταχύτερο.

“Οταν ἔφτασε Ὅ Ζαρατούστρας πλάι στοὺς τρεῖς ψαράδες, ἀπόρησε. Ποιοί νάναι τάχα οἱ τρεῖς τους; — εἶπε μέσα του· δὲ μοιάζουν νάναι οἱ ἴδιοι. Θυμᾶμαι καλὰ τὶς φυσιογνωμίες τους· ὅχι, δὲν εἶναι οἱ ἴδιοι.

‘Ο Ζαρατούστρας κυριεύθηκε ἄξαφνα ἀπὸ μιὰ μεγάλη ἀγωνία. Καὶ ρωτάει τοὺς τρεῖς ψαράδες:

Μὲ συγχωρεῖτε, φίλοι μου· μήπως ξέρετε ποῦ βρίσκονται ὁ Σίμων, ὁ Ἰάκωβος καὶ ὁ Ἰωάννης;

Δὲν ἦταν αὐτὰ τὰ ὄνόματά τους, κύριε, παρατήρησε Ὅ ἔνας ἀπὸ τοὺς τρεῖς ψαράδες.

Τὸ ξέρω, ὅλλα δὲν τοὺς εἶχα ρωτήσει πῶς ὄνομάζονται, λέει Ὅ Ζαρατούστρας· ἐγὼ θὰ τοὺς βάφτιζα ἔτσι· θὰ τοὺς ἄξιζαν τὰ ὄνόματα αὐτά.

Μήν παίζετε, κύριε, παρατήρησε Ὅ δεύτερος ψαρᾶς· ἔπαιξαν μαζὶ τους τὰ κύματα, ἐκεῖνα ποὺ μιὰ φορὰ στὴ ζωὴ τοῦ καθενός μας ἔρχονται καὶ φεύγουν.

Ποιά εἶναι τὰ κύματα αὐτά; — ρωτάει Ὅ Ζαρατούστρας μὲ ἀνησυχία.

Τὰ κύματα τοῦ θανάτου, ἀπαντάει Ὅ τρίτος ψαρᾶς· πάνε δέκα μέρες ποὺ οἱ τρεῖς τους πνίγηκαν.

‘Ο Ζαρατούστρας κυριεύθηκε ἀπό μιὰ βαρύτατη θλίψη.
Αφοῦ κοίταξε λίγη ώρα τὴν θάλασσα – κ’ ἡ ματιά του ἔφτασε
ώς τοὺς μεγάλους βυθούς – λέει μὲ φωνὴ αὐτοκυριαρχημένη :

Δὲ φταίει ἡ θάλασσα· ἐγὼ εἶμαι ὁ ἔνοχος. “Επρεπε νὰ τοὺς εἶχα
καλέσει νὰ μὲ ἀκολουθήσουν· εἴπρεπε νὰ τὸ εἶχα κάμει ὅταν τοὺς
γνώρισα ἢ τὸ ἀργότερο ἐδῶ κ’ ἔνδεκα μέρες. Γιατὶ δὲν τοὺς κά-
λεσα καὶ τοὺς ἀφῆκα νὰ τοὺς πάρει κοντά της ἡ θάλασσα;
Γιατὶ δίστασα τὴν στιγμὴν ποὺ εἴπρεπε νάμαι ἀποφασιστικός;
‘Η θάλασσα δὲν διστάζει· ἔχει αὐτοπεποίθηση κ’ ἔχει καὶ τὴν
δύναμην νὰ πείθει. ’Εγὼ δὲν εμαθα ἀκόμα ν’ ἀποφασίζω καὶ δὲν
ἔχω τὴν ίκανότητα νὰ πείθω· δὲν πείθω ἀκόμα οὔτε τὸν ἴδιο τὸν
έαυτό μου· κ’ ἔτσι διστάζω.

Κι’ ἄν τοὺς καλοῦσες νὰ σὲ ἀκολουθήσουν, ποὺ θὰ τοὺς πή-
γαινεις, κύριε; – ρωτάει ὁ ἔνας ἀπὸ τοὺς ψαράδες.

Θὰ τοὺς πήγαινα στὸ δρός τῶν ἔλαιῶν· καὶ θὰ τοὺς ἔλεγα νὰ
γρηγορήσουν μαζί μου· θὰ τοὺς εἶχα πλάϊ μου στὶς τελευταῖς
μου ώρες· κ’ οἱ τελευταῖς μου ώρες πλησιάζουν.

Τὰ λόγια αὐτὰ τὰ εἶπε ὁ Ζαρατούστρας μ’ ἕνα ὕφος ποὺ
ἔδινε τὴν ἐντύπωσην ὅτι εἶχε ἀφαιρεθεῖ, ὅτι δὲν ἦζερε τί ἔλεγε.
Τὸ κατάλαβε ἀμέσως κι’ ὁ ἴδιος ὅτι τὰ λόγια του δὲν ἤταν δικά
του, καὶ ἔσπευσε νὰ πεῖ:

Μὲ συγχωρεῖτε, ἀγαπητοί μου· ἡ θλίψη μ’ ἔκαμε ν’ ἀφαιρεθῶ.
Μὲ ρωτήσατε ποὺ θὰ τοὺς πήγαινα τοὺς τρεῖς, ἄν τοὺς καλοῦσα
καὶ μὲ ἀκολουθοῦσαν. Θὰ τοὺς ἔλεγα νὰ μὲ ἀκολουθήσουν στοὺς
δρόμους ποὺ ἔκεινοι θὰ μὲ ὅδηγοῦσαν. ’Ετσι θὰ μὲ ἀκολουθοῦσαν,
ἄλλὰ ταυτόχρονα θὰ μὲ ὅδηγοῦσαν. ’Εγὼ εἶμαι ὁ διδάσκαλος ποὺ
χρειάζεται νὰ ὅδηγηθεῖ ἀπὸ τοὺς μαθητές καὶ φίλους του. ’Αλλὰ
ποὺ εἶναι οἱ μαθητές μου; Ποὺ εἶναι οἱ φίλοι μου; ”Αλλούς τούς
τραβάει κοντά του ὁ θάνατος, ἄλλους τούς τραβάει ἡ ζωή.
”Ετσι δὲν ἀπομένει γιὰ μένα κανένας. ”Οταν ἥμουν ὁ μέγας Ζαρα-
τούστρας, ἔλεγα πώς ἡ μοναξιά μου ἤταν συνάρτηση τοῦ ὑψους
ὅπου εἶχα ἀνεβεῖ. Καὶ διατύπωσα τότε μιὰ φράση ποὺ ἀρέσει
σ’ ὅλους ὅσοι φαντάζονται ὅτι ξεχωρίζουν. Εἶπα τότε: Σ’ αὐτὸ
ἄκριβῶς ἔγκειται ἡ μοναξιά μου, στὸ διατύπωσα τότε μιὰ φράση ποὺ
‘Η φράση αὐτὴ ἤταν φοβερὰ ἀλαζονική. Καὶ πληρώνω τώρα τὴν
ἀλαζονεία μου. Καὶ εἶχα πεῖ καὶ κάτι ἄλλο· μιλώντας γιὰ ἓνα δέν-
τρο ποὺ ἡ κορυφή του εἶχε ἀνεβεῖ πολὺ ψηλά – κ’ ἔννοοῦσα τὸν
έαυτό μου μιλώντας γιὰ τὸ δέντρο – εἶχα πεῖ: Τὸ δέντρο τοῦ

στέκεται ἔρημο ἄδω στὰ βουνά· ψηλώνοντας ξεπέρασε τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰ ζῶα· κι' ἀν ζητοῦσε τὸ δέντρο νὰ μιλήσει, δὲ θάξθρισκε κανέναν γιὰ νὰ καταλάβει τὰ λόγια του· τόσο πολὺ ἔχει ψηλώσει! Τώρα ξέρω ὅτι καὶ μὲ τὰ λόγια αὐτά, προσπαθώντας ν' ἀποδώσω στὸ ὕψος μου τὴν ἔρημιά μου, ζητοῦσα νὰ κρύψω ἀπὸ τὸν ἑαυτό μου τὸ ἀπλὸ γεγονός ὅτι δὲν ἡμουν ἄξιος νᾶχω συνομιλητὴ καὶ φίλο. Τώρα πληρώνω ἀκριβὰ τὴν ἀλαζονικὴ σκέψη ποὺ εἶχε καὶ σ' αὐτὰ τὰ λόγια καταφύγει. Καὶ ἦταν καιρὸς νὰ πληρώσω ἀκριβὰ ὅσα ἔλεγα τότε. Τώρα ξέρω ὅτι δὲν εῖμαι ζωσμένος ἀπὸ φῶς, γιατὶ κανένας ἀνθρωπος δὲν εἶναι ζωσμένος μόνον ἀπὸ φῶς. Καὶ ξέρω, ἐπίσης, ὅτι δὲν ὑπάρχει δέντρο τόσο ψηλὸ ποὺ νὰ μὴ βρίσκει τρόπο νὰ κουβεντιάσει μ' ἐνα ἄλλο δέντρο, διπλανὸ ἥ μακρυνό· καὶ ἀν δὲ μπορεῖ νὰ βρεῖ ἀνταπόκριση, σ' αὐτὸ δὲ μπορεῖ ποτὲ νὰ φταίει τὸ ὕψος του.

Καλοί μου φίλοι, δὲν εῖμαι ζωσμένος ἀπὸ φῶς καὶ δὲν εῖμαι τὸ δέντρο ποὺ γιὰ τὴν ἔρημιά του φταίει τὸ ὕψος του· καὶ, μολοντοῦτο, εῖμαι ἔρημος κ' ἥ μοναξιά μου εἶναι μεγάλη. Δὲ φταῖνε γιὰ τὴ μοναξιά μου οἱ ἄλλοι. "Ω, εἶναι τόσο εὔκολο νὰ λέμε ὅτι φταῖνε οἱ ἄλλοι ἥ ὅτι φταίει ἔστω ὁ ἑαυτός μας, ἀλλὰ φταίει γιατὶ ἔφτασε σὲ ὕψος ὅπου δὲ φτάνουν οἱ ἄλλοι! "Εγὼ ὁ ἴδιος φταίω ποὺ εῖμαι μόνος κ' ἔρημος. Καὶ φαίνεται ὅτι πρέπει νὰ φταίω, γιατὶ κι' αὐτὸ — τὸ νὰ φταίω — εἶναι ἔργο μου καὶ σκοπός μου. "Εγὼ ὁ ἴδιος φταίω ποὺ δὲν ἔχω φίλους· ὅχι γιατὶ ψήλωσα πολύ, ἀλλὰ γιατὶ δὲν ἔσκυψα ἀκόμα τόσο ὅσο χρειάζεται γιὰ νὰ γίνω δικός τους. Κανένας δὲν εἶναι τόσο ψηλὸς ώστε νὰ μὴ μπορεῖ νὰ σκύψει. Ναί, ἀγαπητοί μου, ἐγὼ ὁ ἴδιος φταίω ποὺ πνίγηκαν οἱ τρεῖς καλοὶ ψαράδες ποὺ μποροῦσαν νὰ γίνουν φίλοι μου. Φταίω ποὺ δὲν εἶχα τὴ δύναμη νὰ τοὺς πάρω κοντά μου καὶ τοὺς ἀφῆκα νὰ τοὺς πάρουν τὰ κύματα. Καὶ εἶναι ἔργο μου — ναί, αὐτὸ εἶναι τὸ ἔργο μου — νὰ φταίω!

Τέτοια λόγια εἶπε ὁ Ζαρατούστρας καὶ ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ τὸν ἥρεμο καὶ εἰρηνικὸν ὄρμίσκο. "Οταν εἶχε ἀρκετὰ προχωρήσει, κάποια σκέψη τὸν ἔκαμε νὰ κοιτάξει πίσω του. Γιατὶ δὲ ρώτησα — εἶπε μέσα του — ἀν θάθελαν νὰ γίνουν φίλοι μου καὶ νὰ μὲ ἀκολουθήσουν οἱ τρεῖς ψαράδες ποὺ βρῆκα σήμερα μπροστά μου; Σὲ τί διαφέρουν αὐτοὶ ἀπὸ τοὺς ἄλλους; Γιατὶ δὲν τὸ σκέφθηκα καν ὅτι θὰ μποροῦσαν νὰ γίνουν αὐτοὶ μαθητὲς καὶ φίλοι μου;

‘Ο Ζαρατούστρας ἦταν ἔτοιμος νὰ γυρίσει πίσω καὶ νὰ πάει νὰ τοὺς ξαναβρεῖ. ‘Ωστόσο, κάποια νέα σκέψη τὸν συγκράτησε. ‘Οχι — εἶπε μέσα του — δὲν ἔχω τὸ δικαίωμα νὰ κάνω ἀπιστία στοὺς ἄλλους· ἐκείνος εἶχε διαλέξει ἡ καρδιά μου· καὶ φταίω ἐγὼ ποὺ πνίγηκαν. Χρέος μου εἶναι νὰ σεβασθῶ τὴν μνήμη τους καὶ νὰ μὴ τοὺς ἀντικαταστήσω μὲς ἄλλους. Κανένας δὲν ἔπιτρέπεται νὰ διαδέχεται τὸν ἄλλον στὴν καρδιὰ ἐνὸς ἀνθρώπου. Δὲν ἔπιτρέπεται, δηλαδή, ἡ καρδιά μας νὰ κάνει δυνατή μιὰ τέτοια διαδοχή. ’Ας προχωρήσω μόνος. ‘Ο δρόμος μὲ χωράει καὶ μόνον !

Περνώντας ὁ Ζαρατούστρας πάλι ἀπὸ τὴν γνωστὴν δευτροστοιχίαν, ἀπορροφήθηκε τόσο ἀπὸ τὶς γυμνὲς καὶ χειμωνιάτικες φυσιογνωμίες τῶν δέντρων ποὺ ξέχασε ὅτι ἦταν ἔρημος καὶ ὄλομόναχος. Τοῦ φάνηκε ὅτι κάποιος ἦταν πλάι του καὶ βάδιζε μαζί του· κάποιος φίλος, κάποιος ἄλλος ἀνθρωπός. Καὶ θυμήθηκε μερικοὺς στίχους ποὺ εἶχε διαβάσει ἢ καὶ γράψει ὁ Ἰδιος πρὶν γίνει τριάντα ἔτῶν καὶ πρὶν ἐγκαταλείψει τὴν πατρίδα του καὶ τὴν λίμνη τῆς πατρίδας του. Καὶ τὰ χείλη του εἶπαν τοὺς στίχους :

Θὰ περιμένω ὥσπου ν' ἀνθίσουν πάλι
τὰ δέντρα... Καὶ θὰ πῶ στὸ διπλανό μου :
Τάρα πιὰ ἡ μέρα εἶναι ἀρκετὰ μεγάλη·
κ' ἔτσι, δπου ὁ δρόμος κι' ἀν μᾶς βγάλει,
χαράζει ἡ αὐγὴ στὸ τέρμα κάθε δρόμου.

‘Ο Ζαρατούστρας ἀναζήτησε μὲ μάτια γεμάτα τρυφερότητα τὸ διπλανό του· καὶ νένας δὲν ἦταν πλάι του.

16

Τὴν ἄλλη μέρα βρέθηκε ὁ Ζαρατούστρας σ' ἓνα δημόσιο χῶρο ὅπου εἶχε ἀρχίσει νὰ συρρέει κόσμος γιὰ μιὰ πολιτικὴ συγκέντρωση. Χωρὶς νὰ χάσει καιρὸν καὶ χωρὶς νὰ τῶχει προσχεδιάσει, ἀνεβαίνει ὁ Ζαρατούστρας σὲ μιὰ καρέκλα καὶ ἀρχίσει νὰ λέει :

Κάποιος ποὺ λεγόταν Ζαρατούστρας συνήθιζε ν' ἀναποδογυρίζει τὰ πάντα. Δὲν τοῦ ἀρεσεῖ ν' ἀγαπᾶμε τὸν πλησίον μας, ἐπειδὴ τὸ ν' ἀγαπᾶμε τὸν πλησίον μας τὸ εἶχε πεῖ ’Εκεῖνος. Κ' ἔτσι, γιὰ νὰ μὴν πεῖ ὅτι εἶχε πεῖ ’Εκεῖνος, διατύπωσε τὴν ἐντολὴν ν' ἀγαπᾶμε τὸν πιὸ μακρυνὸν καὶ ὅχι τὸ διπλανό μας,

πρᾶγμα πού πρὶν ἀπὸ τὸν μεγάλο Ζαρατούστρα τὸ εἶχε πεῖ κ' ἔνας ἀσήμαντος καὶ ἀνισόρροπος ἄθεος πού, ἃν θυμᾶμαι καλά, λεγόταν Ἰβὰν Καραμάζωφ. Τώρα πληρώνω ἐγὼ ὅσα εἶπε ἄλλοτε ὁ Ζαρατούστρας, γιατὶ ἐγὼ — ὅπως μὲ βλέπετε μπροστά σας — εἴ μα τὸν Ζαρατούστρας. Κι' ἀφοῦ εἶπα τότε νὰ μὴν ἀγαπᾶτε τὸν πλησίον σας, κοιτάζω γύρω μου καὶ δὲν ὑπάρχει πιὰ κανένας ποὺ νάναι ὁ πλησίον μου. Κοιτάζω καὶ μακριὰ καὶ δὲ φτάνει ἡ ματιά μου σὲ κανέναν πού νάναι ὁ πιὸ μακρυνός. "Ἐπαιξα τότε μὲ τὶς λέξεις καὶ πληρώνω τώρα πολὺ ἀκριβὰ τὶς λέξεις τού διατύπωσα παίζοντας. "Οσο ἀκριβὰ ὅμως κι' ἃν πρέπει νὰ πληρώσω, εἶναι χρέος μου νὰ πληρώσω· τὸ ἔργο μου εἶναι νὰ φταίω.

Κ' ἔρχομαι τώρα νὰ σᾶς πῶ νὰ μὴν περιμένετε τὸν πιὸ μακρυνὸ γιὰ νὰ τὸν ἀγαπήσετε· ὁ πιὸ μακρυνὸς δὲ φτάνει πιοτέ. "Αν μποροῦσε, ἄλλωστε, νὰ φτάσει, θὰ ἔπαινε νάναι ὁ πιὸ μακρυνός· κ' ἔτσι, ἃν ἔφτανε κοντά σας, θάπρεπε — σύμφωνα μὲ τὴν ἐντολὴ τοῦ μεγάλου Ζαρατούστρα — νὰ πάψετε νὰ τὸν ἀγαπᾶτε. Μ' ἄλλα λόγια, θάπρεπε νὰ πάψετε νὰ τὸν ἀγαπᾶτε ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν στιγμὴ ποὺ θὰ γινόταν ὑπαρκτὸς γιὰ τὴν καρδιά σας, ὁρατὸς γιὰ τὰ μάτια σας, ἀπτὸς γιὰ τὰ δάχτυλά σας ποὺ ἔχουν τόση ἀνάγκη ν' ἀγγίσουν καὶ νὰ χαϊδέψουν κάποιον.

Σᾶς καλῶ, λοιπόν, νὰ ξαναθυμηθεῖτε τὴν ἐντολὴ ποὺ εἶχε δῶσει Ἐκεῖνος καὶ νὰ ξεχάσετε τὴν ἐντολὴ τοῦ Ζαρατούστρα. Ἀγαπᾶτε τὸν διπλανὸ σας κ' ἔτσι θὰ ὑπάρχει πάντα κάποιος πλάι σας. Μιλῆστε του καὶ ὅταν ἀκόμα δὲν σᾶς προσέχει. Ἀτενίζετε τον καὶ ὅταν ἀκόμα ἀποστρέφει τὸ πρόσωπό του ἀπὸ σᾶς. Βοηθῆστε τον καὶ ὅταν ἀκόμα λέει ὅτι δὲν ἔχει τὴν ἀνάγκη σας.

Ἐνῶ ὁ Ζαρατούστρας μιλοῦσε, πολλοὶ ἀνθρώποι εἶχαν συκεντρωθεῖ γύρω του. Δὲν εἶχε φτάσει ἀκόμα ἡ ὥρα ποὺ εἶχε ὁρισθεῖ γιὰ ν' ἀνεβεῖ στὸ βῆμα ὁ δημαγωγὸς τῆς ἡμέρας, κ' ἔτσι ὅσοι βρέθηκαν κοντά στὸν Ζαρατούστρα σκέφθηκαν ὅτι δὲν εἶχαν νὰ χάσουν τίποτε ἀκούγοντας αὐτὸν πρὶν ἀκούσουν ἐκεῖνον. Στὰ πρόσωπά τους εἶχε ἀρχίσει, βέβαια, νὰ διαγράφεται κάποια δυσπιστία· ὡστόσο, περίμεναν ἀκόμα νὰ ἴδοῦν ποὺ σκόπευε νὰ καταλήξει.

Μήπως εἶναι προβοκάτορας; — ψιθύρισε ἔνας ἀκροατὴς σὲ δυὸ - τρεῖς πλάι του ποὺ ἔμοιαζαν ν' ἀνήκουν στὴν ἴδια ὁμάδα.

Μοιάζει μᾶλλον νάναι ίδεαλιστής· ὃς δοῦμε πάντως ποῦ θὰ καταλήξει, ἀπάντησε ὁ ὑπεύθυνος τῆς ὁμάδας.

‘Η ἐντολὴ Ἐκείνου — ἔξακολούθησε νὰ λέει ὁ Ζαρατούστρας — ν’ ἀγαπᾶτε τὸν πλησίον σας, κάνει καὶ τὸν ξένο νὰ γίνεται ὁ πλησίον σας· κάνει ἀκόμα καὶ τὸν ἔχθρό σας νὰ γίνεται ὁ πλησίον σας. “Αν ἀγαπᾶτε μόνον ὅποιον σᾶς ἀγαπᾷ, δὲν κάνετε τίποτε περισσότερο ἀπ’ ὅτι κάνουν καὶ οἱ τελῶναι. Καὶ ὁ σκοτὸς εἶναι νὰ κάνετε κάτι πολὺ περισσότερο ἀπ’ ὅτι κάνουν καὶ οἱ τελῶναι. Ἐγὼ ποὺ σᾶς μιλάω δὲν ἔχω ἀκόμα κατορθώσειν’ ἀγαπήσω κανένα φίλο μου, κανέναν ποὺ νὰ μ’ ἀγαπᾷ καὶ μέναι. Μὲ ρωτᾶτε γιατί; ‘Απλούστατα, γιατὶ δὲν ὑπάρχει κανένας ποὺ νάναι φίλος μου καὶ ποὺ νὰ μ’ ἀγαπᾷ. Δὲν ἀγαπάω κανέναν ἀκόμα τοὺς ἔχθρούς μου. Μὲ ρωτᾶτε γιατί; ‘Απλούστατα, γιατὶ δὲν ὑπάρχει ἀκόμα κανένας ποὺ νὰ θεωρεῖ ὅτι ἀξίζει τὸν κόπο νὰ γίνει ἔχθρός μου. “Αρχισα, ὕστάσσο, ν’ ἀγαπάω ὅσους δὲν εἶναι οὔτε φίλοι μου, οὔτε ἔχθροί μου· ἄρχισα ν’ ἀγαπάω — κ’ ἔτσι ἄρχισα νὰ αἰσθάνομαι ὅτι δὲν εἴμαι πιὰ ἔρημος καὶ ὅλομόναχος — ἐκείνους ποὺ εἶναι ἀδιάφοροι ἀπέναντί μου· ἐκείνους ποὺ περνᾶνε πλάι μου χωρὶς καν νὰ μὲ προσέχουν.

‘Εσεῖς δύμως, καλοί μου ἀνθρώποι, δὲ φταῖτε ὅπως φταίω ἔγώ. Δὲν ἔχετε λοιπὸν ἀνάγκη νὰ συμμερισθεῖτε τὴν τύχη μου. ‘Ο καθένας ἀπὸ σᾶς ἔχει καὶ κάποιο φίλο ἢ κάποιον ἔχθρό. “Ἐτσι μπορεῖτε ν’ ἀγαπᾶτε τὸν πλησίον σας, τὸ φίλο σας ποὺ κ’ ἔκεινος σᾶς ἀγαπᾷ καὶ τὸν ἔχθρὸ ποὺ σᾶς μισεῖ. Προπάντων, αὐτὸ τὸ τελευταῖο σᾶς καλῶ νὰ κάνετε. Πρέπει μὲ κάθε τρόπο ν’ ἀγαπᾶτε τοὺς ἔχθρούς σας. “Αν θέλουν νὰ σᾶς χτυπήσουν φανερά καὶ ἀντρικα, γυμνῶστε τὸ στῆθος σας καὶ δεῖξτε τους τὴ θέση τῆς καρδιᾶς γιὰ νὰ μὴν κάνουν λάθος στὸ στόχο. “Αν θέλουν νὰ σᾶς χτυπήσουν ὕπουλα, ἀφῆστε τους νὰ σᾶς πλησιάσουν ἀπὸ πίσω, κάνετε πῶς δὲν ἀκοῦτε τὰ βήματά τους, καὶ δεχθεῖτε στὰ νῶτα σας τὸ πλῆγμα. Κάθε πληγὴ μπορεῖ νάναι, ὅπως συμβαίνει καὶ μὲ τὴ γῆ ποὺ τὴν τρυπᾶμε, μιὰ πηγὴ ποὺ ἀπὸ μέσα της θ’ ἀναβλύσει ὀλοκάθαρο νερὸ ποὺ κάποιον θὰ δροσίσει· ἵσως τὸν ἴδιο τὸν ἔχθρὸ ποὺ μᾶς ἔπληξε.

‘Αρκετά! — φώναξε ξαφνικὰ ὁ ὑπεύθυνος τῆς ὁμάδας ποὺ μαζὶ μ’ ἄλλον κόσμο παρακολουθοῦσε τὴν ὁμιλία τοῦ Ζαρατούστρα.

Κατεβάστε τὸν κάτω, φώναξε τὸ ἄλλο μέλος τῆς ὁμάδας ποὺ

εἶχε ὑποψιασθεῖ ἄπὸ τὴν ἀρχὴν ὅτι ὁ Ζαρατούστρας εἶχε χωθεῖ ἀνάμεσά τους ὡς προβοκάτορας.

Τί συμβαίνει, κύριοι; — τοὺς ρωτάει ὁ Ζαρατούστρας, ἐνῶ οἱ πολλοὶ γύρω του δίσταζαν ἀκόμα νὰ ἐπέμβουν καὶ νὰ τὸν κατεβάσουν ἄπὸ τὴν καρέκλα.

‘Απὸ ποιούς εἶσαι βαλτός; — φώναξε πάλι ὁ ὑπεύθυνος τῆς ὁμάδας· μίλα καὶ ὅμολόγησε· ἂν δὲ μιλήσεις, θὰ σὲ σπάσουμε στὸ ξύλο!

Δὲν εἶμαι βαλτός ἄπὸ κανέναν, κύριε, εἶπε μὲ σταθερὴ καὶ ἥρεμη φωνὴ ὁ Ζαρατούστρας· ἦ, ἂν εἶμαι βαλτός ἄπὸ κάπτοιον χωρὶς νὰ τὸ ξέρω, οὐτό μπορεῖ νὰναι μόνον Ἐκεῖνος.

Πές μας πτοιός εἰν’ Ἐκεῖνος, καὶ γλυτώνεις· ἂν δὲν τὸ πεῖς, δὲ θὰ **βγεῖς** εὔκολα ζωντανὸς ἄπὸ δῶ μέσα, φώναξε πάλι ὁ ὑπεύθυνος τῆς ὁμάδας.

“Οχι, δὲ λέω μπροστά σας τ’ ὄνομά του, ἄπαντησε μὲ γαλήνιο πεῖσμα ὁ Ζαρατούστρας· ἂν δὲν ξέρετε μόνοι σας πτοιός εἰν’ Ἐκεῖνος, δὲ θὰ τὸ μάθετε οὕτε ἂν σᾶς τὸ πῶ ἔγώ. Πεῖτε μου ὅμως, πρὶν μὲ δείρετε ἦ πρὶν μὲ σκοτώσετε, σὲ τί ἀκριβῶς ἔφταιξα.

‘Αντιπερισπᾶς τὸν ἀγώνα μας, φωνάζει ὁ ὑπεύθυνος τῆς ὁμάδας· μιλᾶς γι’ ἀγάπη, ἐνῶ ἔμεῖς ἔχουμε ἀνάγκη νὰ μισοῦμε.

Πάψτε νὰ μισεῖτε τοὺς ἄλλους, ὅποιουσδήποτε ἄλλους, καὶ συγκεντρῶστε ὅλο σας τὸ μῆσος ἐναντίον μου, λέει τότε ὁ Ζαρατούστρας.

Τί νὰ σὲ κάνουμε ἐσένα; Ἐσὺ εἶσαι ἕνα πουλημένο κορμί, φωνάζει ὁ ὑπεύθυνος τῆς ὁμάδας.

Δὲν θεωρεῖτε λοιπὸν οὕτ’ ἐσεῖς ὅτι ἀξίζει τὸν κόπο νὰ εἶστε ἔχθροί μου; — ρώτησε μ’ ἕνα πικρὸ χαμόγελο ὁ Ζαρατούστρας· κ’ ἔγὼ νόμιζα ὅτι ἥρθε ἦ μεγάλη ὄρα μου, ἦ ὄρα ν’ ἀγαπήσω τοὺς ἔχθρούς μου.

Δὲν ἀξίζει καν τὸ κόπο νὰ σὲ δείρουμε, φωνάζει τότε ὁ ὑπεύθυνος τῆς ὁμάδας· κατέβα κάτω καὶ χάσου ἄπὸ μπροστά μας.

‘Εδῶ στέκομαι· δὲ μπορῶ νὰ κάνω ἄλλιῶς! — εἶπε τότε ὑπερήφανα ὁ Ζαρατούστρας· δὲν κατεβαίνω μόνος μου· δὲ μὲ φοβίζει ἦ βία!

Τὸ πρόσωπο τοῦ Ζαρατούστρα εἶχε πάρει τὴ στιγμὴ ἐκείνη ἔνα ὄφος ὑπέροχο· μιὰς ὄραία ὑπερηφάνεια γεμάτη σεμνότητα καὶ καλωσύνη ζωγραφιζόταν στὸ πρόσωπό του. Κανένας, ὅμως, δὲν πρόσεξε τὰ τελευταῖα του λόγια, οὕτε τὸ ὄφος ποὺ εἶχε πάρει ὁ

Ζαρατούστρας. Τὴ στιγμὴ ποὺ τὰλεγε τὰ λόγια αὐτά, ζητωκραυγὲς ἀκούστηκαν ἀπὸ ὅλες τὶς μεριές. Ἡταν ἡ στιγμὴ ποὺ ἀνέβηκε στὸ βῆμα ὁ δημαγωγὸς τῆς ἡμέρας. ‘Ο Ζαρατούστρας, ἀκούγοντας τὶς ζητωκραυγές, νόμισε ὅτι τὶς εἶχε προκαλέσει ὁ ἕδιος μὲ τὰ λόγια του καὶ μὲ τὴν ὑπερήφανη στάση του. Κατάλαβε, ὅμως, μέσα σὲ λίγα δευτερόλεπτα, ὅτι εἶχε κάνει λάθος. ‘Η ὁμάδα τῶν φονατικῶν ποὺ ὁ ὑπεύθυνος ὁδηγός της τὸν εἶχε ἐγκαλέσει καὶ ἀπειλήσει, εἶχε πάψει νὰ τὸν προσέχει. ὅλοι ζητωκραύγαζαν ρυθμικὰ καὶ ἐπευφημοῦσαν τὸ δημαγωγὸ τῆς ἡμέρας.

Φαίνεται ὅτι εἶμαι ἀνεπίκαιρος, εἶπε μέσα του ὁ Ζαρατούστρας· καὶ κατέβηκε ἀπὸ τὴν καρέκλαν· ὅταν ὁ δημαγωγὸς τῆς ἡμέρας ἄρχισε νὰ βγάζει τὸ λόγο του, ὁ Ζαρατούστρας εἶχε κιόλας ἀπομακρυνθεῖ, ἀνοίγοντας δρόμο ἀνάμεσα στὰ πλήθη τῶν ἀκροατῶν ποὺ μέσον τὸν ἐνθουσιασμό τους δὲν πρόσεξαν ὅτι κάποιος ἀνεπίκαιρος γλιστροῦσε τὴ στιγμὴ ἐκείνη ἀνάμεσά τους ξεχωρίζοντας ἀπὸ τὴ μάζα.

17

“Οταν ὁ Ζαρατούστρας βρέθηκε σὲ τόση ἀπόσταση ἀπὸ τὸ δημόσιο χῶρο ποὺ σ’ ὅλόκληρο τὸν ὁρίζοντα τῶν ματιῶν του δὲ φαινόταν πιὰ κανένας, ἄρχισε νὰ μιλάει καὶ νὰ λέει :

“Οσοι μ’ ἀκοῦτε τὴν ὥρα τούτη — ἔσεῖς οἱ ἀόρατοι ποὺ κατακλύζετε τὸν τόπο — προσέξτε τὰ λόγια μου, γιατὶ εἶναι λόγια ποὺ δὲ θὰ μπορέσω νὰ τὰ ξαναπῶ. “Αν ἔλειψε ὁ μέγας Ζαρατούστρας, ἐκεῖνος ποὺ ἦμουν ἄλλοτε ἐγὼ ὁ ἕδιος, δὲν ἔλειψε γιατὶ νικήθηκε ἀπὸ ἔναν πιὸ μεγάλο. ”Οχι, ὁ πιὸ μεγάλος δὲν ἤρθε, οὔτε θὰ ρθεῖ ποτέ του. ‘Ο Ζαρατούστρας ἔλεγε ὅτι ὁ ἀνθρωπὸς εἶναι μόνο μιὰ γέφυρα: ἡ γέφυρα ποὺ ὁδηγεῖ στὸν ὑπεράνθρωπο. ‘Ο μέγας Ζαρατούστρας, ἐκεῖνος ποὺ ἦμουν ἄλλοτε ἐγὼ ὁ ἕδιος, δὲ νικήθηκε ἀπὸ τὸν ὑπεράνθρωπο. Οἱ Τιτᾶνες καὶ οἱ Προμηθεῖς ἤρθαν πρὶν ἀπὸ τὸν ἀνθρωπὸ, ἄρα πρὶν κι’ ἀπὸ τὸν Ζαρατούστρα. ‘Ο μέγας Ζαρατούστρας ἦταν μονάχα ἔνας ξεπεσμένος Προμηθεύς, μιὰ ἀτυχὴ καὶ τραγικὴ ἀπομίμηση, ἔνας ἐπίγονος.

‘Ο μέγας Ζαρατούστρας νικήθηκε ἀπὸ μένα, ἀπὸ τὸν Ζαρατούστρα τὸν Μικρό· ἔτσι θὰ μὲ ὀνομάσει ἡ ἱστορία· ἔτσι θὰ μὲ ὀνομάσουν, κρίνοντας τοὺς λόγους μου καὶ τὸ βιβλίο ποὺ θὰ γραφεῖ γιὰ μένα, οἱ κριτικοὶ τῆς λογοτεχνίας. Καὶ ἦταν φυσικό,

τὸν μεγάλο Ζαρατούστρα νὰ τὸν διαδεχθεῖ ὁ Ζαρατούστρας ὁ Μικρός. Καὶ ήταν, ἐπίσης, φυσικὸν νὰ νικηθεῖ ὁ μεγάλος ἀπὸ τὸν μικρό, ὅπως νικήθηκε ὁ Γολιάθ ἀπὸ τὸν Δαυίδ. Δέν ήταν ἀληθινὸς Προμηθεὺς ὁ μέγας Ζαρατούστρας· ήταν μονάχα Γολιάθ. Καὶ δὲ χρειάστηκε νάμαι κ' ἔγώ, ὁ σημερινὸς Ζαρατούστρας, ἵνας ἀληθινὸς Δαυίδ, γιατί, ἀφότου μᾶς ἄνοιξε ὁ Δαυίδ τὸ δρόμο καὶ μᾶς ἔδωσε τὸ παράδειγμα, νικιέται ὁ Γολιάθ κι' ἀπὸ ἕναν ἀπλὸν καὶ ἀδύνατον ἄνθρωπον σὰν καὶ μένα. 'Οὗτος ὁ Δαυίδ ἔνιωθε τὸν ἑαυτό του ἀδύνατο καὶ μᾶς ἔδειξε πῶς νὰ νικοῦμε τὸν Γολιάθ μὲ τὴν ἀδύνατη θέληση τοῦ ἀπλοῦ ἄνθρωπου.

Τί σημαίνει, τάχα, θέληση δυνατή; 'Η θέληση δὲ χρειάζεται νάναι δυνατή· φτάνει νὰ ναὶ θέληση. Δὲ χρειάζεται νὰ σπάζουμε τὰ σίδερα τῆς φυλακῆς μὲ τὰ δόντια μας· φτάνει νὰ μὴ δεχεται ἢ καρδιά μας τὰ σίδερα τῆς φυλακῆς. Δὲ χρειάζεται νὰ νικήσουμε τὸ λιοντάρι, παλεύοντας μαζί του ὅπως ὁ Ἡρακλῆς· φτάνει νάμαστε πρόθυμοι νὰ τὸ ἀντιμετωπίσουμε, ὅπως τόκαμε ὁ φίλος μου ὁ Δὸν Κιχότης. 'Ο Δὸν Κιχότης εἶναι μιὰ ἱστορικὴ φυσιογνωμία πιὸ πιὸ ἀληθινὴ ἀπὸ τὸν μεγάλο Ζαρατούστρα. Καὶ ἀφότου ἔπαψα νάμαι ὁ μέγας Ζαρατούστρας, φιλοδοξῶ νὰ μιμηθῶ τὸν Δὸν Κιχότη. "Ω, τί δύσκολο εἶναι νὰ φτάσει κανένας τὸν Δὸν Κιχότη!

Θὰ σᾶς πῶ τώρα ἔνα μεγάλο μυστικό. 'Ο ἄνθρωπος πρέπει νάναι καὶ εἶναι μόνο — καὶ εἶχε δίκιο σ' αὐτὸν ὁ μέγας Ζαρατούστρας — μιὰ γέφυρα. 'Η γέφυρα, ὅμως, αὐτὴ δὲν ὄδηγει στὸν ὑπεράνθρωπο· στὸ σημεῖο τοῦτο εἶχε ἄδικο ὁ μέγας Ζαρατούστρας. 'Ο ἄνθρωπος εἶναι μόνο μιὰ γέφυρα, ἀλλὰ μιὰ γέφυρα πιὸ ὄδηγει πάλι στὸν ἄνθρωπο! 'Ο ἄνθρωπος δὲν καλεῖται, ὅπως τὸ ἀπαιτοῦσε ἄλλοτε ὁ μέγας Ζαρατούστρας, νὰ ὑπερνικήσει τὸν ἄνθρωπο. 'Ο ἄνθρωπος καλεῖται νὰ ξαναγίνει ἄνθρωπος, νὰ ξαναγίνεται ἀδιάκοπα ἄνθρωπος· νὰ ξαναρχίζει πάντα ἀπὸ τὴν ἀρχή. "Οχι, δὲν εἶναι Σίσυφος ὅποιος ξαναρχίζει πάντα ἀπὸ τὴν ἀρχή· δὲν εἶναι διόλου μάταιο νὰ ξαναρχίζει κανεὶς πάντα ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο μέσα του. Μάταιο εἶναι νὰ ζητάει νὰ προχωρήσει πέρ' ἀπὸ τὸν ἑαυτό του, πέρ' ἀπὸ τὸ διπλανό του, πέρ' ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο πιὸ ὑπάρχει μέσα του καὶ μέσ' στὸ διπλανό του.

Λένε ὅτι ὁ θάνατος δείχνει πῶς ὅλα εἶναι μάταια. 'Η ρήση αὐτὴ εἶναι μονάχα ὡς ἓνα σημεῖο σωστή. 'Ο θάνατος δείχνει

πώς είναι μάταια όλα ἐκεῖνα τὰ βήματα ποὺ κάνουμε γιὰ νὰ ξεπεράσουμε τὸν ἄνθρωπο. "Όλα αὐτὰ τὰ σβήνει ὁ θάνατος· ἄρα είναι μάταια. Δὲν σβήνει, ὅμως, ὁ θάνατος ὅτι είναι μέσα μας ἄνθρωπινο· αὐτὸν τὸ παίρνει μαζύ του ὁ θάνατος καὶ τὸ φυλάει, τὸ προστατεύει ἀπὸ τὴ φθορὰ καὶ τὸν ἀφανισμό, τὸ κρατάει καὶ τὸ διασώζει ὡς τὴ Δευτέρα Παρουσία! "Αν σβήνει μὲ τὸ θάνατο ἡ δόξα, δὲ σβήνει ἡ ἀγάπη· ἂν σβήνει ἡ εὐτυχία, δὲ σβήνει ὁ πόνος.

Τὰ μυστικὰ αὐτὰ δὲ θέλησε νὰ μοῦ τὰ πεῖ ὁ φίλος μου ὁ Πέρ Γκύντ. Κανένας νεκρός δὲ μᾶς τὰ λέει. Κάποιος, ὅμως, μέσα μου ἀρχίσε νὰ μοῦ τὰ λέει τὰ μυστικὰ αὐτά, κάποιος ποὺ δὲν είναι ἐκ τοῦ κόσμου.

"Οσοι μ' ἀκοῦτε τὴν ὥρα τούτη — ἔσεις οἱ ἀόρατοι ποὺ κατακλύζετε τὸν τόπο — προσέξτε τὰ λόγια ποὺ σᾶς εἶπα, γιατὶ δὲν ξέρω ἂν θὰ μπορέσω νὰ τὰ ξαναπῶ. Δὲν ξέρω καν ἂν τὴν ἡμουν ἐγὼ ὁ ἴδιος ποὺ σᾶς μιλοῦσα. Ποιός μπορεῖ νὰ ξέρει ἂν ἡ φωνὴ του είναι πάντοτε ἡ φωνὴ ἡ δικὴ του; Κι' ἂν ἡ φωνὴ ποὺ ἀκοῦτε είναι πραγματικὰ ἡ δικὴ μου φωνή, δὲν ξέρω ἀπὸ ποῦ πιάνει ἡ ἀκοή μου τὰ λόγια ποὺ σᾶς λέω.

Τέτοια λόγια εἶπε ὁ Ζαρατούστρας, ὅταν σ' ὀλόκληρο τὸν ὄριζοντα τῶν ματιῶν του δὲ φαινόταν πιὰ κανένας.

17

Καὶ τὴν ἄλλη μέρα πῆγε πάλι στὸ ἴδιο σημεῖο τῆς γῆς καὶ, κοιτάζοντας γύρω του ὃς ἔκει ὅπου ἔφταναν τὰ μάτια του καὶ μὴ βλέποντας κανέναν, ἀρχίσε πάλι νὰ μιλάει. Καὶ εἶπε:

'Ακοῦστε με ὅσοι δὲ μ' ἀκοῦτε. Θάναι πολὺ ἀργά ἂν δὲν προσέξτε σήμερα τὰ λόγια μου, τὰ λόγια ποὺ δὲν ξέρω ἂν εἰμ' ἐγὼ ὁ ἴδιος ποὺ σᾶς τὰ λέω. 'Ακοῦστε με ὅσοι ἔχετε ὥτα γιὰ νὰ μὴν ἀκοῦτε.

Εἶπα — καὶ τὸ ξαναλέω — ὅτι πρέπει ν' ἀγαπᾶτε τὸν πλησίον σας. Γιατὶ τὸ λέω αὐτό; Τὸ λέω, τάχα, ἐπειδὴ ἡ ἀγάπη, γιὰ ὅποιον ἀγαπάει, είναι ἀπὸ μόνη της καλή; Ναί, τὸ λέω καὶ γι' αὐτὸν τὸ λόγο. 'Αλλὰ τὸ λέω καὶ γιατὶ είναι καλὸς ὁ κάθε ἄνθρωπος ποὺ ἀγαπᾷ.

Λένε ὅτι στὸν κόσμο ὑπάρχει πολλὴ κακία. "Οχι, στὸν κόσμο περσεύει ἡ καλωσύνη καὶ ὅχι ἡ κακία. Περσεύει ἡ καλωσύνη καὶ δὲν ὑπάρχουν ἀρκετὰ χέρια νὰ τὴν παραλάβουν. Είναι ἀνάγκη